

DE INKOMSTEN EN HET TESTAMENT VAN JULES VERNE¹

VOLKER DEHS²

Werd Jules Verne door Hetzel “uitgebuut”? Charles-Noël Martin, de eerste die deze bedenking maakte, schat de winst van Verne, na veertig jaar werk, op een miljoen Franse frank en die van Hetzel op het twintigvoudige hiervan³. Volgens mijn eigen berekeningen bedroeg de winst van Verne ruim een derde meer dan wat Martin hem toeschrijft. Het staat buiten kijf dat Hetzel zijn uitgeverij heeft kunnen saneren dankzij de verkoop van het werk van Jules Verne, maar toch moet de schatting van Martin enigszins afgezwakt worden. Ze is immers het resultaat van een extrapolatie en een veralgemening op basis van een memorie die dateert van begin 1870 en ze houdt geen rekening met het feit dat de werken van na 1876 veel minder vlot over de toonbank gingen en dat de schrijver meer verdiende dankzij zijn hernieuwde contract.

Uit de vergelijking van de vermelde memorie met een gelijkaardig document, dat dateert van 1 april van hetzelfde jaar, over de inkomsten van Hetzel enerzijds en die van de auteurs Erckmann-Chatrion anderzijds, blijkt echter wel dat de uitgever ontegenzeggelijk heeft geprofiteerd van de inschikkelijkheid die Verne op financieel gebied aan de dag legde⁴. In 1868 heeft Hetzel alle rechten van de vijftien reeds verschenen volumes van Erckmann-Chatrion opgekocht voor de som van 8.000 F. per volume, wat dus neerkwam op 4.000 F. per auteur (weliswaar te betalen in 8 annuïteiten). Toen Jules Verne daarentegen in 1865 afstand deed van alle rechten op zijn vijf eerste boeken, ontving hij slechts 1.100 F. per volume. Terwijl de winst van de uitgever een vierde hoger lag dan het geval was voor de boeken van Erckmann-Chatrion (verkoop van de geïllustreerde en niet-geïllustreerde edities in 1868), bereikte het verschil tussen deze auteurs en Verne begin 1870 zelfs een verhouding van 6 tot 1! Zoals eerder aangehaald, werd deze ongelijkheid later echter geneutraliseerd. Desondanks ben ik van mening dat men op de vraag die in het begin van deze paragraaf werd gesteld, gerust bevestigend mag antwoorden.

Voor het onderstaande cijferoverzicht heb ik me gebaseerd op de contracten tussen Verne en Hetzel, gepubliceerd in de *Correspondance Hetzel*⁵, op andere informatie uit diezelfde bron en op memories en reçu's met betrekking tot de verkoop van de *Voyages extraordinaires* die bewaard worden in het manuscriptendepartement van de Nationale Bibliotheek van Frankrijk (NAF 17007).

Voor het dramatische oeuvre heb ik de theaterregisters en het persoonlijke dossier van Jules Verne geraadpleegd. Deze bronnen bevinden zich in de bibliotheek van de *Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques* (SACD), waarvan ik de conservatrice, mevr. Florence Roth, wens te bedanken. Bovenop de inkomsten van de opgevoerde stukken, ontving Jules Verne een jaarlijkse toelage van 600 F. vanaf 1895, verhoogd tot 1000 F. vanaf 1897. De lijst maakt geen melding van het bedrag dat Jules Verne aan deze organisatie moest betalen (ongeveer 10% van de recettes). Deze cijfers zijn echter onvolledig omdat ze enkel de inkomsten omvatten die werden verkregen in Parijs. De inkomsten van de opvoeringen buiten Parijs en in het buitenland kunnen slechts bij benadering geraamd worden; mogelijk bedroegen ze een derde van de totaalinkomsten in deze categorie.

Volgens dezelfde (onvolledige) bronnen en het archief van de Opera, kunnen de inkomsten van de stukken die werden opgevoerd tussen 1851 en 1861 op 2.650 F. geschat worden. Het ontbreekt ons aan gegevens om de inkomsten te ramen voor de bijdragen die Jules Verne schreef voor *Musée des familles* en *La Revue des Beaux-Arts*, maar ze waren zeker en vast niet aanzienlijk.

¹ Dit artikel is de geüpdatete versie van een bijlage bij *Jules Verne. Eine kritische Biographie* (Düsseldorf: Artemis & Winkler 2005). Dit werk verscheen oorspronkelijk in het Duits; momenteel zijn ook de Japanse en Franse versie in voorbereiding, voorziene publicatie in 2012–13. Nederlandse vertaling: Reinhilde Heymans (nvdr.).

² Volker Dehs (1964, Bremen) is literatuurwetenschapper en wijdt zich sinds 25 jaar aan biografisch onderzoek rond Jules Verne. Hij is wereldwijd vermaard als een van de grootste Verne-specialisten. Zijn publicaties werden vertaald in het Frans, Engels, Spaans, Portugees, Pools en Japans (nvdr.).

³ Ch.-N. Martin : *Jules Verne, sa Vie et son Œuvre*. Lausanne: Rencontre 1971, p. 321.

⁴ Zie de documenten nr. 298 en 299 van de expositiecatalogus *De Balzac à Jules Verne, un grand éditeur du XIXe siècle. P.-J. Hetzel*. Paris: Bibliothèque nationale 1966, p. 75. Contract tussen Erckmann-Chatrion en Hetzel van 28 oktober 1868 en “Affaires Erckmann-Chatrion” op 1 april 1870. Het duo bestond uit Émile Erckmann (1822–1899) en Alexandre Chatrion (1826–1890), auteurs van fantastische verhalen en, vooral, van romans over de recente Franse geschiedenis, destijds bijzonder populair. Sinds 1860 publiceerden ze voornamelijk bij Hetzel; Jules Verne was een van hun trouwste lezers.

⁵ *Correspondance inédite de Jules Verne et de Pierre-Jules Hetzel (1863–1886)*, samengesteld door Olivier Dumas, Piero Gondolo della Riva en Volker Dehs. Volume III (1879–1886). Genève: Slatkine 2002, p. 355–379.

De koopkracht van de oude Franse frank (die zeer stabiel bleef tot aan de Eerste Wereldoorlog) ten opzichte van de huidige euro (in 2011) kan geraamd worden op een verhouding van 3,8 tot 1, hoewel ook dit slechts bij benadering is.

	<i>Hetzel</i>	<i>theater</i>	<i>totaal</i>
1863	750 ⁶	–	750
1864	6.800 ⁷	–	6.800
1865	3.850 ⁸	–	3.850
1866	14.500 ⁹	–	14.500
1867	(18.000) ¹⁰	–	18.000
1868	9.583, 31	–	9.583, 31
1869	10.000	–	10.000
1870	10.000	–	10.000
1871	10.333, 33	325, 56	10.656, 89
1872	12.000	1.171, 56	13.171, 56
1873	12.500 ¹¹	423, 98	12.923, 98
1874	12.000	11.135, 18	23.135, 18
1875	23.130, 70	47.609, 28	69.739, 98
1876	20.915, 25	15.551, 40	36.466, 65
1877	40.634, 95	2.340	42.974, 95
1878	44.269, 30	27.718, 30	71.987, 60
1879	50.510, 05	24.366, 60	74.876, 65
1880	48.975, 15	30.537, 44	79.512, 59
1881	54.275, 06	101.313, 27	155.588, 33
1882	52.532, 89	22.692, 41	75.225, 30
1883	54.636, 75	20.029, 53	74.666, 28
1884	43.328, 80	13.488, 85	56.817, 65
1885	74.597, 56	–	74.597, 56
1886	44.443, 60	4.486, 75	48.930, 35
1887	43.923, 25	13.663, 11	57.586, 36
1888	64.032, 40	29.006, 94	93.039, 34
1889	44.528, 30	9.643, 24	54.171, 54
1890	44.372, 75	–	44.372, 75
1891	38.875, 85	18.133, 29	57.009, 14
1892	35.551, 05	39.010, 43	74.561, 48
1893	33.894, 30	7.868, 99	41.763, 29
1894	35.315, 10	–	35.315, 10
1895	31.331, 55	600	31.931, 55
1896	32.741, 75	12.381, 59	45.123, 34
1897	36.840, 10	34.023, 02	70.863, 12
1898	33.557, 85	8.539, 62	42.097, 47
1899	32.513, 35	1.000	33.513, 35
1900	30.920, 20	17.912, 76	48.832, 96
1901	31.102, 90	17.308	48.410, 90
1902	31.780 ¹²	1.823, 90	33.603, 90

⁶ De inkomsten voor drie edities van 1000 exemplaren van *Cinq Semaines en ballon*.

⁷ De inkomsten voor twee edities van 1000 exemplaren van *Cinq Semaines en ballon*, 3.000 F. voor *Capitaine Hatteras* en 11 maandelijks betalingen voor de toekomstige romans.

⁸ De inkomsten voor een nieuwe editie van *Cinq Semaines en ballon* plus 12 maandelijks betalingen van 300 F.

⁹ De inkomsten plus een som van 5.500 F. voor de volumes verschenen tot in 1866.

¹⁰ Aan de inkomsten werd – onder voorbehoud – een bedrag van 10.000 F. toegevoegd voor de *Géographie de la France*, door Verne zelf in een brief aan zijn vader geraamd op 15.000 of 20.000 F. Het is meer dan waarschijnlijk dat dit bedrag de honoraria compenseerde voor de niet-geschreven romans van dat jaar. Voor de *Géographie* werd geen uitgavencontract teruggevonden.

¹¹ Het voorschot van 500 F. voor het stuk *Un Neveu d'Amérique*.

1903	31.000	26.008, 10	57.008, 10
1904	32.600	9.790, 16	42.390, 16
1905	41.658, 95 ¹³	21.800	63.458, 95
totaal	1.379.347, 40	591.703, 24	1.970.708, 59

In maart 1851 schreef Jules Verne met betrekking tot de inkomsten van enkele belangrijke auteurs (zonder echter zijn bronnen te vermelden): “Je zegt me, liefste papa, dat Dumas en de anderen geen rooie cent hebben, dat komt dan door een gebrek aan orde en niet door een gebrek aan geld. A. Dumas verdient 300.000 frank per jaar. Dumas fils haalt gemakkelijk 12 à 15.000 frank, Eugène Sue is miljonair, Scribe is viervoudig miljonair, Hugo geniet een rente van 25.000, Féval, allemaal. Allemaal leven ze in welvaart en geen van hen heeft spijt van de weg die hij is ingeslagen!”¹⁴

Ook het voorbeeld van Maupassant levert interessant vergelijkingsmateriaal op: met zijn literaire en journalistieke werken verdiende hij 30.000 F. op zijn dertigste, 40.000 op zijn vijfendertigste en 100.000 op zijn veertigste¹⁵. Zola heeft in 1892, met de 19 volumes van *Les Rougon-Macquart*, in totaal 1,5 miljoen Franse frank verdiend in 22 jaar tijd, dus iets meer dan het bedrag dat Verne verdiende in een periode van 42 jaar¹⁶.

In 1873 publiceerde *Le Figaro* een raming van de toenmalige rijkdom van enkele bekende schrijvers (en niet van de totale inkomsten vergaard gedurende hun volledige leven). Jules Verne komt niet in deze lijst voor; hij had op dat moment iets meer dan 100.000 F. verdiend:

Victor Hugo (1802–1885)	600.000 F.
George Sand (1804–1876)	twee keer meer
Émile de Girardin (1806–1881)	8.600.000
Alexandre Dumas fils (1824–1895)	400.000
Edmond About (1828–1885)	250.000
Alphonse Karr (1808–1890)	50.000
Jules Janin (1804–1874)	570.000
Adolphe Thiers (1797–1877)	een miljoen
Victorien Sardou (1831–1908)	500.000
Théophile Gautier (1811–1872)	gestorven als miljonair ¹⁷

Het fortuin dat d’Ennery (een medewerker van Jules Verne voor enkele dramatische bewerkingen van de *Voyages extraordinaires*) naliet bij zijn dood in 1899 werd door de toenmalige kranten geschat op 5 à 6 miljoen, waaronder vijf luxueuze villa’s: drie in Parijs, twee andere in Antibes en Villers-sur-Mer. De kranten vertoonden echter een neiging tot overschatting, wat overduidelijk werd aangetoond door een krant uit Amiens die normaal gezien het best geïnformeerd was over alles wat met Verne te maken had. Ter gelegenheid van de 61^e verjaardag van de schrijver publiceerde deze krant de volgende nota: “De heer Jules Verne had een goudader ontdekt die hij in alle opzichten met zelden gezien succes heeft weten te ontginnen. Vandaag wordt zijn fortuin op vijftig miljoen geschat en heeft hij ons land een bijzondere literatuur geschonken waar kinderen en jongeren geheel terecht van genieten.”¹⁸

De waarheid ziet er heel anders uit, zoals blijkt uit het dossier *Liquidation de la Communauté d’entre Monsieur et Madame Verne et de la succession de Monsieur Jules Verne*, opgesteld op 8 juli

¹² Voor de jaren 1902 (2e semester) tot 1904 zijn enkel de bedragen gekend die Hetzel aan Verne overmaakte en niet het exacte bedrag van de inkomsten. Op basis van de commentaren met betrekking tot de rekeningen van de vorige jaren, heb ik aan de rekeningen de 6000F. toegevoegd die Jules Verne elk semester rechtstreeks door Hetzel aan zijn zoon Michel liet overmaken.

¹³ Aangezien de eerste rekening van het jaar 1905 (nr. 60) niet werd teruggevonden, ben ik via berekening tot een bedrag van 18.000 F. gekomen, door toevoeging van 8.775,15 F. vergoeding voor niet ontvangen auteurssexemplaren (Bibliothèque municipale d’Amiens, JV MS 3(3), contract van 9 december 1904).

¹⁴ “Vrijdag, maart.” Brief gereproduceerd door Olivier Dumas: *Jules Verne*. Lyon : la manufacture 1988, p. 291.

¹⁵ Naar Dominique Frémy en anderen: “Quid de Maupassant” in *Guy de Maupassant*, vol. 1. Paris : Laffont 1988 (coll. Bouquins), p. 54.

¹⁶ Alain Pagès, Owen Morgan: *Guide Émile Zola*. Paris : ellipses 2002, p. 146.

¹⁷ *Le Figaro* nr. 19, 29 januari 1873, p. 3, reproductie van een artikel van de *Swiss Times* van 16 januari 1873.

¹⁸ Anoniem: “Éphéméride / 8 Février 1828 / Naissance de Jules Verne.” *Progrès de la Somme*, 8 februari 1892, p. 2.

1905 door de notarispraktijk van de Amiénois Georges Perdry¹⁹. Dit document omvat de volledige tekst van het testament van Jules Verne, gedateerd op 15 februari 1890, eveneens afkomstig van de praktijk van Meester Perdry:

“Dit is mijn testament.

Indien ik overlijd zonder afstammelingen die recht hebben op een deel van mijn nalatenschap, laat ik aan mevr. Verne, geboren de Viane, mijn vrouw, het volgende na:

1° De volle eigendom van het aandeel dat mij toekomt in de opbrengsten van onze gemeenschappelijke goederen

2° En de volle eigendom van alle roerende en onroerende goederen die mij zullen toebehoren, zonder uitzondering of voorbehoud.

Indien ik wel afstammelingen achterlaat, zal het legaat dat ik hierboven voor mevr. Verne bestemd heb, beperkt worden tot de helft, in vruchtgebruik, met vrijstelling van borgstelling en gebruik en dit wegens het legaat dat ik ga doen aan haar dochters.

Indien ik afstammelingen achterlaat, laat ik aan mevr. Valentine Morel, echtgenote van de heer de Francy, en aan mevr. Suzanne Morel, echtgenote van de heer Georges Lefèvre of, indien zij eerder overlijden, aan hun nakomelingen, een som na van vijftigduizend frank elk, vrij van alle rechten en kosten. Indien een van beide voor mij en zonder nageslacht overlijdt, zal er geen aanwas zijn; het legaat zal slechts vijftigduizend frank omvatten voor de erfgename die nog in leven zal zijn bij mijn overlijden of van wie de kinderen in leven zullen zijn.

Mijn wens is echter dat mevr. de Francy en mevr. Lefèvre pas in het bezit gesteld worden van de vijftigduizend frank die ik aan elk van hen nalaat na het overlijden van mevr. Verne, hun moeder, die gedurende haar leven recht zal hebben op het vruchtgebruik, met vrijstelling van borgstelling en gebruik, van dit bedrag van honderdduizend frank.

Ten slotte, indien mevr. Verne voor mij overlijdt en ik geen enkele afstameling nalaat, laat ik aan de kinderen en kleinkinderen van mevr. Verne, mijn vrouw, in de volgorde en in de mate waarin ze recht zouden hebben op haar nalatenschap, alle goederen na die mijn nalatenschap omvat en dit in volle eigendom.

De voorgaande bepalingen met betrekking tot de twee legaten van vijftigduizend frank heb ik genomen naar aanleiding van de offers die ik heb gebracht voor mijn zoon Michel Verne; deze bepalingen dienen om het verlies goed te maken dat de opbrengsten van onze gemeenschappelijke goederen door deze offers geleden hebben.

Ik wil dat al mijn manuscripten, boeken, kaarten, mijn bibliotheek, al mijn papieren zonder uitzondering, inclusief nota's, ontwerpen enz., de exclusieve en onmiddellijke eigendom worden van mijn zoon Michel Verne.

Wat de literaire eigendom van mijn werken betreft, deze zal toebehoren aan mijn erfgenamen, volgens de wettelijk bepaalde verhoudingen.

Ik herroep alle vroegere bepalingen.

Opgemaakt te Amiens, op vijftien februari duizend achthonderdnegentig.

*Getekend: Jules Verne*²⁰

Dit document wijst op een totaal actief aan van 1.174.793, 55 F., waarvan na aftrek van het passief (onder andere de opnames van mevr. Verne en de kosten van 441 F. die de laatste ziekte met zich meebracht) nog 773.868, 90 F overblijft. Dit is dus veel minder dan de 50 miljoen waarvan sprake in de *Progrès de la Somme*! Het fortuin van Jules Verne bestond zo goed als volledig uit aandelen, gespreid over een dertigtal internationale – Franse, Zwitserse, Canadese, Deense, Oostenrijkse, Spaanse en Russische – bedrijven. In dit totaal zijn ook de familiale schuldvorderingen begrepen: de heer en mevr. Lefèvre: 55.549, 10 F.; de heer de Francy: 5.762, 80 F.; “een door de partijen gekende persoon” (namelijk Michel): 162.600 F. Beide dochters van Honorine hebben uiteindelijk afgezien van hun deel van de erfenis vermeld in het testament. In een brief aan haar neef Jean Jules Verne, becijferde Élisabeth Léger de Viane, kleindochter van Honorine, de totale schuld van Michel op een miljoen francs d’or, “waarvan zijn vader de boekhouding had bijgehouden” en waarvan Honorine, met

¹⁹ Bibliothèque municipale d’Amiens, JV MS 41, 97 folio’s.

²⁰ *Ibid.*, f° 49 r°-50 v°.

“een behoorlijke spectaculair gebaar” na de dood van haar echtgenoot de schuldvorderingen verbrand zou hebben, ten nadele van haar dochters²¹.

Ten slotte is het ook van enig biografisch belang aan te geven welke erfenissen Jules en Honorine Verne tijdens hun leven in ontvangst genomen hebben²²:

Jules Verne, vanwege

Pierre Verne (overleden in 1871)	82.436, 69 (inclusief het voorschot van 40.000) ²³
François de Chateaubourg (1878)	49.616, 66
Sophie Verne (1887)	90.523, 45
Amélie Verne (1888)	8.030, 36

Honorine Verne, vanwege

Horace Paillat (overleden in 1868)	66.870, 67 (min 10.925, 40 F. proceskosten) ²⁴
Ferdinand Deviane (1870)	537, 41
Parents (1871 en 1878)	7.484, 85

Bij zijn overlijden op 4 maart 1925 liet Michel Verne aan zijn vrouw Jeanne (1866–1959) en zijn zoon Jean (1892–1980) de rechten na op het werk van zijn vader en aan zijn zoon Michel (1885–1960) liet hij 135.006 F. na. Op 27 januari 1928 gaf deze laatste 100.000 F. aan zijn moeder en broer en zo genoot hij op zijn beurt een derde van de rechten²⁵. Diezelfde Michel is degene die de manuscripten van zijn grootvader bijhield en het merendeel hiervan aan Jean naliet. Sinds 1982 bevinden ze zich weer in Nantes, in de gemeentelijke bibliotheek.

V. Dehs, april 2012

²¹ Brief van 8 juni 1960. Bibliothèque municipale de Nantes, MJV B 242 (105).

²² Zie voetnoot 18.

²³ Het voorschot dat Jules Verne kreeg bij zijn huwelijk in 1857. Voor meer details, zie François Naud: “L’acte de succession du père de l’écrivain Jules Verne.” In *Histoire. Mémoires locales, départementales, régionales* (Saint-Herblain), vol. 2, nr. 3, lente 1995, p. 29–37.

²⁴ Zie Cécile Compère: “Les héritiers de l’oncle riche.” In *J.V.* (Amiens) nr. 28, 1993, p. 8–22.

²⁵ Nalatenschap van Michel Verne. Bibliothèque municipale de Nantes, MJV B 249 (5 en 6).